

کابینه‌ی نوئی عیراق له ئەزموونی راسته‌قینه‌ی دوکمرانیدا

18-12-2022

نووسه‌ره‌کان

د. یاسین ته‌ها

کورتە : ئیستا هاوپه‌یمانییه‌که‌ی نوری مالیکی و بزووتنه‌وه‌ی عه‌سایبی قه‌یس خه‌زعه‌لییه، یه‌که‌میان راگری سیاسی حکومه‌ت و دووه‌میشیان پالپشتی چه‌کدارییه‌تی، هه‌ردوو راگره‌که‌ی حکومه‌تیش له پشت په‌رده‌وه له‌سه‌ر دابه‌شکردنی پۆست و پله هه‌ستیار و بالاکان له کیشمه‌کیشدان.

له مانگی دووهمی ته مه نیدا، کابینه که ی محمهد شیاع سوودانی قونای ته زموون و پیرۆبایی و ههولی تیگه بشتن له دۆسیه کانی تیپه پاند و کهوته قونای جیبه جیکردن و بریار دانه وه. ئەمه له کاتی کدا که هیشتا فۆرمی تهواوتهی حکومته که به هۆی ناکۆکیه ناوخۆییه کانی چوارچۆیهی هاوئاهاهنگی شیعه کانه وه هیشتا گه لاله نه بووه. جه مسهره سه ره کیه کانی ئەم ناکۆکیه ش ئیستا هاو په یمانیه که ی نوری مالیکی و بزوتنه وه ی عه ساییه قه یس خه زعه لیه، په که میان راگری سیاسی حکومت و دووه میشتیان پالپشتی چه کداریه تی، هه ردوو راگریه که ی حکومتی له پشت په رده وه له سه ر دابه شکردنی پۆست و پله هه ستیار و بالاکان له کیشمه کیشدان.

پیشتر سوودانی جه ختی کرده وه که کاری له پیشینه ی حکومته که ی لیپچینه وه ی "گه نده له گه وره کان" ده بیئت، به لام له م ماوه که مه ی ده سته کاربوونیدا دوو پیشهاتی شوکهنه ر له دۆسیه ی دژایه تی گه نده لی روویانداوه؛ نور زوهیز که تۆمه تباری په که مه له "دزی سه ده"، نازادکرا به پاساوی ئەوه ی بتوانیئت مولک و خانووه کانی بفرۆشیئت بۆ گێرانه وه ی پاره که، ئەوه شی تاوه کو ئیستا گه راره ته وه له پاره براوه که ی باجی کۆمپانیان، ته نیا 317 ملیار دیناره له کۆی 3.7 ترلیون دینار که ده وره ی 10 / 1 ی کۆی سه رجه م پاره دزراوه کان ده کات، هاوکات له گه ل ئەمه شدا ده سته ی ده ستپاکی ئاشکرایکرد دادگا رازی بووه به سه رله نوچ دووباره کردنه وه ی دادگای کردنی به رپۆه به ری پیشووی خانه نیشنی و به رپۆه به ری کۆمپانیای (کی کارد) که له سه رده می کازمیدا تۆمه تبار کرابوون به به رتیل و خستنه لای سامانی گشتی به به های ملیاره ها دینار. په که میان شه ش سال و دووه میان چوار سالی زیندانی به سه ردا سه پینرابوو. حوکمه که ش له تیغه لچوونه وه پله ی کۆتایی وه رگرتبوو، به لام ئەگه ری هه یه له م پیدچوونه وه یه دا له سه ریان سووک بکریئت. ئەم دوو پیشهاته ش بیهیوایی و ره خنه و گومانی زۆری له توانای حکومتی نوچ دروستکردوووه بۆ به ره نگاربوونه وه ی دیارده ی گه نده لی که له حاله تی تاکه که سیه وه گۆراوه بۆ سیستمیکی ئالۆزی په لویۆدار که ئەگه ر سه رۆکوه زیرانه کانیش بیان هویت به ره نگاری ببنه وه، ئەوه له مه پهر و ریگر و به رگریکاری دیکه ی به هیز ریگر و ناهیلن به رزه وه ندیه کانیا ن تیگ بچیت.

له ناوخۆی مالی شیعه دا سوودانی به زیادکردنی ژماره ی راویژکاران و دامه زاندنی زیاتر هه ولی هیورکردنه وه و رازیکردنی لایه نه کانی چوارچۆیه ی هاوئاهاهنگی ده دات، ئەم رازیکردنه ش گه یشتووته ئاستی ئەوه ی هه ندیک په رله مانتاری سه ره بخۆ به گالته وه باس له وه ده که ن "ژماره ی راویژکاران به شی به ره نگاربوونه وه ی چین ده کات"، سه رباری ئەوه ش له سه ر پۆسته ئەمنیه هه ستیاره کان مملانی هه ر به رده وامه و له و نیوه نده شدا ره خنه ی ئەوه له سه رۆکوه زیرانی نوچ ده گریئت که ده زگای هه والگری پر کردوو له ئەفسه رانی عه شیرته که ی خۆی. ئەمه له کاتی کدا هه لپه ی گرووپه چه کداره کان بۆ ده زگاکه به رده وامه و سوودانی لی روونه به خشی نی ئەو پۆستانه به گرووپه چه کداره کانی شیعه کیشه یه کی گه وره یه به و پیه ی فیتۆی ئەمه ریکا و ولاتانی هاو په یمانی دژی داعشیان له سه ره. به هۆی ئەو ناکۆکیه ناوخۆییه ی چوارچۆیه ی هاوئاهاهنگی زۆر شتی حکومت به هه لپه سیزدراوی ماوه ته وه، دیارترینیان چۆنیه تی مامه له کردنه له گه ل نرخی نه وت و دینار به رامبه ر دۆلار. ئەمه ش ئەگه ری تیپه پاندنی بودجه ی دواخستوووه بۆ شوپات و ئاداری 2023، له کاتی کدا ئەوه په کلایه به بی بودجه حکومت هیه چ پلان و به رنامه یه کی ئابووری و کۆمه لایه تی گه وره ی بۆ جیبه جی ناکریئت و هه ر به م هۆیه شه وه حکومت ناچاره له کانونی دووه می 2023 دا مووچه به گۆیره ی یاسای بودجه ی 2021 بدات و ئەمه ش هه نگاویکی بی پیشینه یه له عیراقی پاش 2003.

پیکدادانه ناوخۆییه کانی سوننه که پیکهنه ریکی سه ره کی حکومتن، لیکه وته و سیبه ریان به سه ر بارودۆخه که وه هه یه، هه ر له و کاته ی که به ره ی عه زم به گه رمی سه رقالی لادانی محمهد حه لبوسین له پۆسته که ی، سه رۆکی په رله مان له دیمانه یه کی ته له فزیونیدا هۆشداری ئەوه ی دا که سالی 2023 په کلاکه ره وه یه و ره نگه پۆسه ی سیاسی هه ره س به ینیئت، ئەم هه ره شان هه ش بارگرا نییه کانی حکومت قورستر ده که ن که بۆ جیبه جیکردنی گفت و ریگه وتنه کانی پیوستی به ئۆقره یی و دۆخیکی هیور هه یه. به تاببه ت که هه ندیک له و گفتانه ی به هیزه سوننه کان دراون قورسن و هه ندیکیشیان له چه شنی کشاندنه وه ی حه شد له شه ره کان، هه ستیاری زۆر دروست ده که ن و هه ندیکی تریشیان که په یوه ستن به ئاشکرا کردنی چاره نووسی بیسه رو شوینه کانی شه ره سوننه کان و پاکتاو کردنی دۆسیه کانیا ن، لیکه وته ی جۆراوجۆری تاوانکاری هه یه و ده شیئت ببنه به لگه بۆ روودانی کۆمه لکوژی به ده سته ی چه کداره شیعه کان له سالی شه ری داعش.

هه رچه نده ره نگه هیه کاتی کدا هیندە ی ئیستا ناکۆکی دوو هیزه کوردیه که گۆشه ی به ریه ککه وتنه کانیا ن تیژ نه بوویت، به لام به هۆی ناکۆکیه ناوخۆییه کانی شیعه، هیشتا لیکه وته ی له سه ر ئاستی به غدا به روونی ده رنه که وتوووه. له باره ی دۆسیه ئالۆزه کانی نیوان هه ولیز و به غداش، حکومتی فیدرالی ریگا ئاسانه که ی هه لبژارد که چاره سه ری کاتی و کورت مه ودایه به برباری هه ناردن 400 ملیار دینار بۆ هه ری می کوردستان و گفتوگۆ له باره ی دروستکردنی قونایکی راگوزهر له دۆسیه ی نه وت، چونکه گه یشتن به ریگه وتنی درێخایه ن ئاماده سازی هه ردوولا و زه مینه و ئیراده ی سیاسی پیوسته، ئەوه ش له ئیستادا نه له هه ری می کوردستان به ته واوی به رده سته، نه له به غداش بارودۆخه که ی له باره. ئەمه له کاتی کدا مۆله تی په کلایه کردنه وه ی یاسای نه وت و دادگای فیدرالی ته نیا شه ش مانگه و تاوه کو کۆتایی پشوی په رله مان ره نگه نیوه ی واده که کۆتایی بیئت.

له سه ر ئاسته گشتیه که ش له بری گۆرانکاری خیرا و گشتگیر سه رۆکوه زیران گیرۆده ی هه لکشانی زۆری نرخی دۆلاره له کاتی کدا هه لمه تی

چوارچىۋەي ھاۋئاھەنگى شىعەكان ھەرزانکردنى نرخەكەي بوو. ھەروەھا سوودانى لەھەۋلى گۆرپنى ھەندىك بەرپرس و پارىزگار، بەلام بە شىۋەي ناراستەوخۇ، بۇ ئەم مەبەستەش مۇلتى 3_6 مانگى داناوە بۇ ھەلسەنگاندنى بەرپرسانى كابينەكەي لە بەرپۋەبەرى گشتى، راۋىزگارەكانەۋە تا ۋەزىرەكان، بەھىۋاي ئەۋەشە بتوانىت بەم مىكانىزمە ئەو كەسانە بگۆرپت كە دوور لە خواستى خۇي بەسەرىدا سەپىنراون، بەلام لەبەر ھۆكارى سياسى ناتوانىت بيانگۆرپت، لەم ميانەيەشدا پىنج پارىزگار كاندىدن بۇ ئەۋەي بگۆرپرىن.

سەبارەت بە جىبەجىكردىنى دروشمە سەرەككىيەكەي حكومەتىش كە پىشكىشكردىنى خزمەتگوزارىيە، حكومەت خۇي پابەند كردوۋە بە دروستكردىنى 2000_5000 ھەزار قوتابخانە و دابەشكردىنى نيو مليۇن پارچە زەۋى لەگەل قەرزى ئاسان كە ھەنگاۋى ۋەبەرھىنانن، لە بەرامبەرىشدا حكومەت كەراۋەتەۋە بۇ مىكانىزمە كۆنەكەي ھەۋلى رازىكردىنى خەلك كە گفىتى دامەزراندنە، ئەۋىش لەرنگاى زيادكردىنى ئەۋانەي تۆرى چاۋدىرى كۆمەلەيەتى دەيانگىرپتەۋە لەگەل جىگىركردنى گرىبەستەكان و بە گرىبەست كردنى ئەۋانەي بە كرى كارى گشتى دەكەن. ئەم ھەنگاۋەش ئەگەرچى بەلای ئابوورىناسان و شارەزاپانەۋە "كارەساتە"، بەلام بەرزى نرخی نەۋت يارمەتيدەرە لە شارندنەۋەي، چونكە ئىستا عىراق بوۋەتە خاۋەن گەۋرەترىن يەدەگى نەختىنە لە مېژۋوى خۇي كە 90 مليار دۆلارە.